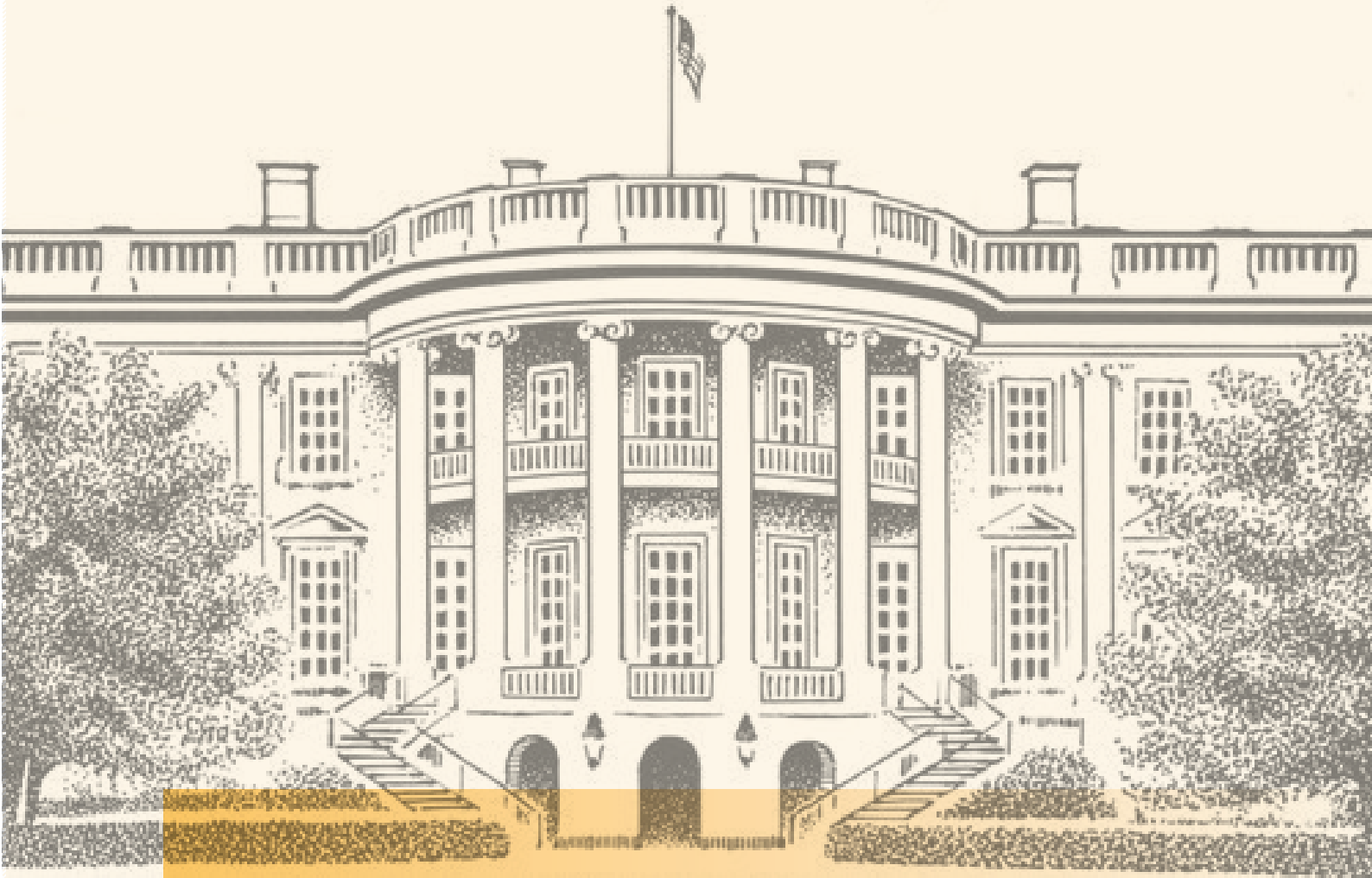

Liberal Perspektif Analiz

Sayı: 1 ▪ Mayıs 2015

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE

Ergun Özbudun

Liberal Perspektif Analiz

Sayı: 1 ▪ Mayıs 2015

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE

Ergun Özbudun

© Ergun Özbudun, 2015

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2015

Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir ve Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin kurumsal görüşünü yansıtmaz.

Bu çalışma Friedrich Naumann Vakfı'nın katkılarıyla hazırlanmıştır.

Ergun Özbudun

Özgürlük Araştırmaları Derneği Danışma Kurulu Üyesi olan Prof. Dr. Ergun Özbudun, lisans ve doktora derecelerini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. 1994-2012 yılları arasında Bilkent Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Özbudun, halen İstanbul Şehir Üniversitesi'nde akademik faaliyetlerini yürütmektedir. Chicago, Harvard, Princeton, Columbia, Georgetown Üniversitelerinde dersler vermiştir. Çalışma alanları; Anayasa Hukuku, Siyaset Bilimi ve Siyasi Partilerdir. 2007 Yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Sivil Anayasa adını verdiği anayasa taslağını hazırlayan akademisyen heyetine başkanlık etmiştir.

ÖZGÜRLÜK ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ

📍 Turgut Reis Caddesi.No:15/4
Mebusevleri, Çankaya / ANKARA

✉ info@ozgurlukarastirmalari.com

🌐 www.ozgurlukarastirmalari.com

☎ (312) 213 24 00

f ozgurlukarastirmalari

🐦 ozgurlukar

Özgür
bir
toplum
için...

ÖZET

Raporda başkanlık, yarı-başkanlık ve parlamenter hükümet istemlerinin temel özellikleri, avantajları ve dezavantajları açıklandıktan sonra, milletlerarası siyaset bilimi literatüründe başkanlık sistemine yöneltilen başlıca eleştiriler ele alınmaktadır. Bu başlık altında çift demokratik meşruluk sorunu, başkan ve yasama organının sabit süreler için göreve gelmesinin yarattığı katılık ve bunun krizlere yol açma ihtimali, toplam-sıfır oyununun teşvik ettiği siyasal kutuplaşma, hesap verirlilik sorunu, politika yapımında karşılaşılan sorunlar ve delegasyoncu demokrasi özellikleri ele alınmaktadır. Son olarak, Türkiye’de son yıllarda gündemi işgal eden başkanlık sistemi tartışmaları, AKP’nin Türk usulü başkanlık sistemi önerisinin sakıncaları tartışılmakta ve bu durumda Türkiye’nin bir ‘yarışmacı otoriter’ rejime kayacağı tahmininde bulunmaktadır.

Ayıntılara girmeden ifade etmek gerekirse, Parlamenter Rejim, Başkanlık ve yarı-Başkanlık hükümeti tipleri, kuvvetler ayrılığı kriterine, daha doğrusu yasama-yürütme ilişkilerinin düzenleniş tarzına göre birbirinden ayrılan hükümet sistemleridir. Hukuk devletinin vazgeçilmez bir şartı olan yargı bağımsızlığı, hükümet şekli ne olursa olsun, bütün çağdaş demokratik rejimlerde korunduğuna göre, yargıyı bu tablonun dışında tutmak gerekir. Yasama-yürütme ilişkileri bakımından parlamenter rejimle Başkanlık Sistemi arasındaki en önemli fark, bunlardan birincisinde hükümetin parlamentonun içinden çıkması ve ancak onun güvenine sahip olduğu sürece görevde kalabilmesidir. Parlamentonun hükümeti her zaman güvensizlik oyunu düşürebilme imkânına karşılık, hükümetin de parlamentoyu feshederek yeni seçimlere gidebilmesi, klasik Anayasa hukukçularının çoğunca parlamenter rejimin asli unsurları arasında sayılmaktadır. Diğer bir deyişle, parlamenter rejimde her iki organın da, diğerinin hukuki varlığına son verebilme yetkisi vardır. Oysa Başkanlık Sistemi’nde ne yasama, yürütmenin hukuki varlığına son verebilir, ne de yürütme yasama organını feshederek yeni seçimlere gidebilir. Bu sistemde başkan ve yasama organı, halk tarafından genel oyla, ayrı ayrı ve sabit süreler için seçilirler ve bu süre içinde diğer organ karşısında bağımsız varlıklarını sürdürebilirler. Başkanlık Sistemi’nde de yasama ile yürütme arasında bazı karşılıklı etkileşim yolları elbette vardır; ancak bu yollar, organlardan birine, diğerinin hukuki varlığına son verme yetkisini vermez.

Prototipini 1958 Beşinci Cumhuriyet Fransız Anayasası'nın oluşturduğu yarı-Başkanlık Sistemi ise bir bakıma iki ana tipin bazı unsurlarını kendisinde birleştiren bir karma tip olarak nitelendirilebilir. Sistemin, Başkanlık Sistemi'ne benzeyen yönü, halk tarafından doğrudan doğruya seçilmiş ve geniş anayasal yetkilerle donatılmış bir Cumhurbaşkanı'nın varlığı, parlamenter rejime benzeyen yönü ise yasama organına karşı sorumlu yani onun güvenine muhtaç bir hükümetin mevcudiyetidir. Yarı-Başkanlık Sistemi'nin de doğurduğu ciddi sorunlar var olmakla beraber, şu anda tartışma konusu olan, yarı-başkanlık değil, Başkanlık Sistemi olduğuna göre, bu incelemede sadece başkanlık sistemiyle parlamenter rejimin karşılıklı yarar ve sakıncaları üzerinde durulacaktır.

Başkanlık Sistemi'nin dar anlamda yürütmede istikrar ve uyum sağlayacağı iddiası doğrudur.

...

Ancak, dar anlamdaki yürütme içindeki istikrar ve uyumu, daha genel anlamdaki siyasal istikrar ile karıştırmamak gerekir.

Türkiye'de Başkanlık Sistemi'ne geçilmesini savunanlar, genellikle, birbiriyle çelişik gibi görünen iki argümana dayanmaktadırlar. Bunlardan biri, Başkanlık Sistemi'nin, güçlü, istikrarlı ve uyumlu bir yürütme organı sağlayacağı, diğeri ise bu sistemde yasama organının, kanun yapma ve yürütmeyi denetleme işlevlerini daha bağımsız ve etkin biçimde yerine getireceğidir. Diğeri bir deyişle, bu argümanlardan biri güçlü yürütmeyi, diğeri ise güçlü parlamentoyu amaçlamaktadır ki, bu amaçların her ikisinin aynı anda gerçekleştirilmesi mümkün görünmemektedir.

Başkanlık Sistemi'nin, dar anlamda yürütmede istikrar ve uyum sağlayacağı iddiası doğrudur. Başkanlık Sistemi'nde başkan, sabit bir süre için halk tarafından seçilir ve bu süre içinde, son derece istisnai bir yol olan ve sadece ağır cezai sorumluluk durumlarını düzenleyen "suçlama" (*impeachment*) yolu dışında, görevinden uzaklaştırılmaz. Keza başkanlık sisteminde başkan, yürütme gücünün tek sahibidir. Başkanın kabinesindeki bakanların (ABD'deki deyimle, sekreterlerin) durumu, parlamenter rejimdeki bakanlardan çok farklıdır. Başkanlık sisteminde bakanlar, tamamen başkanın tercihleri doğrultusunda göreve gelir ve görevden alınırlar ve onun iradesine tabi olarak görevlerini sürdürürler. Bu anlamda, bir başkanlık sisteminde yürütme içinde uyumsuzluk sorununun olmayacağı açıktır.

Ancak, dar anlamdaki yürütme içindeki istikrar ve uyumu, daha genel anlamdaki siyasal istikrar ile karıştırmamak gerekir. Başkanlık Sistemi'nde de yürütme, belli başlı politikalarının uygulanabilmesi için, yasama organının çıkaracağı kanunlara ve kabul edeceği bütçeye muhtaçtır. Oysa Başkanlık Sistemi'nde başkanın, yasama organını etkileme imkânları, parlamenter rejimdekine oranla çok daha sınırlıdır. Özellikle başkanlıkla parlamento çoğunluğunun ayrı partilerin (veya partiler bloğunun) elinde bulunduğu durumlarda, sorunu çözmek daha da güçleşir. ABD'de

bu durumların oldukça sık ortaya çıktığı bilinmektedir. Başkanlık Sistemi'nde bu gibi kilitlenmeleri veya tıkanmaları çözecek (güvenoyu veya fesih yetkisi gibi) anayasal mekanizmalar yoktur. Dolayısıyla siyasal tıkanmaların, örnekleri bazı Latin Amerika ülkelerinde görüldüğü gibi, bir anayasa krizi boyutlarına ulaşması, hatta demokratik süreçte kesintilere yol açması ihtimali göz ardı edilemez. Ampirik veriler, Başkanlık Sistemi'nde demokrasinin kesintiye uğraması ihtimalinin, parlamenter rejimlerdekinden daha büyük olduğunu göstermektedir. Oysa parlamenter sistemin doğası, bu tür tıkanmalara veya krizlere imkân vermez. Parlamenter sistemde hükümet, parlamento çoğunluğunun güvenine dayanır. Herhangi bir nedenle (mevcut koalisyonun bozulması, çoğunluk partisinden istifalar vb.) bu çoğunluğun kaybolması halinde hükümet düşürülür ve parlamentodaki yeni çoğunluğu yansıtan yeni bir hükümet kurulur. Bu da mümkün olmazsa, fesih yoluyla yeni seçimlere gidilir. Bu anlamda parlamenter rejim, en tabii ve en mantıksal hükümet biçimidir.

Ayrıca, ABD Anayasası'na göre Kongre'nin yetkileri, sadece kanun yapmak ve bütçeyi kabul etmekten ibaret değildir. Kongre, milletlerarası antlaşmaları onaylama yetkisine sahip olduğu gibi, federal düzeydeki önemli görevlilerin (mesela bakanlar, Yüksek Mahkeme üyeleri, büyükelçiler) atanmaları Senato'nun onayına bağlıdır. Dolayısıyla başkana muhalif bir Kongre çoğunluğu, başkanın iç ve dış siyasetini yürütebilmesini büyük ölçüde güçleştirebilir. ABD'de bu gibi durumlarla nadiren karşılaşılmasının sebebini, Amerikan siyasal partilerinin, Avrupa'dakilerden çok farklı olan yapılarında aramak gerekir. Amerikan partileri, ideolojik birlik ve parti disiplininden nerdeyse tamamen yoksun, türdeşlikten uzak geniş siyasal koalisyonlardır. Bu nedenle, bir başkanın, belli bir politikası için kendi partisine mensup bazı Kongre üyelerinden destek alamadığı, buna karşılık bazı muhalefet mensuplarınca desteklendiği durumlar çok görülmüştür. Bir ABD başkanı, politikalarına destek ararken genellikle birey olarak Kongre üyeleri üzerinde yoğunlaşır ve onları çeşitli yöntemlerle ikna etmeye çalışır. Nihayet, ABD'nin federal yapısı, birçok temel kamu hizmetinin federe devletler veya yerel yönetimler düzeyinde görülmesi anlamına gelir ve federal devlet düzeyindeki kilitlenmelerin vahametini nispeten azaltır. Bütün bu olumlu faktörlere rağmen, ABD'de de başkan ile Kongre arasında ciddi kilitlenmelerin olduğu durumlar görülmektedir. Geçtiğimiz yıllarda bütçenin reddi, federal düzeydeki kamu hizmetlerini bir süre için neredeyse durma noktasına getirmiştir.

Başkanlık Sistemi'nde yasama-yürütme kilitlenmelerini çözebilecek anayasal mekanizmaların yokluğu, ABD kadar olumlu şartlara sahip olmayan Latin Amerika ülkelerinde başkanları zaman zaman yasama

Bu anlamda parlamenter rejim, en tabii ve en mantıksal hükümet biçimidir.

Özgür
bir toplum
için...

Özgür bir toplum için...

organını devre dışı bırakarak ülkeyi kanun gücündeki kararnamelerle yönetme yoluna sevk etmektedir (*decretismo*).¹ Bunun, Başkanlık Sistemini demokratik ruhundan uzaklaştıran ve başkanın elinde aşırı kuvvet toplanmasına yol açan bir yozlaşma olduğunda kuşku yoktur. Latin Amerika Başkanlık Sistemleri'nde yasama organının başkan üzerinde etkili bir denetim gerçekleştirebildiğini söylemek de güçtür. Başkanın, gerek yasama organına, gerek mahkemeler ve Sayıştay gibi diğer devlet kurumlarına karşı hesapverebilirliğinin (*accountability*) sınırlı olması, Arjantinli siyasal bilimci Guillermo O'Donnell'i, bu rejimleri "*delegasyoncu demokrasiler*" adı altında yerleşik temsili demokrasilerden farklı yeni bir tip olarak kavramsallaştırmaya sevk etmiştir.²

Başkanlık Sistemi'nin çoğu zaman, başkanın kişisel diktatörlüğüne dönüşme eğilimi taşıdığı iddiası da abartmalıdır

Bununla birlikte, Başkanlık Sistemi'nin, çoğu zaman, başkanın kişisel diktatörlüğüne dönüşme eğilimi taşıdığı iddiası da abartmalıdır. Başkanlık Sistemi de, özünde, parlamenter rejim veya yarı-başkanlık sistemi kadar demokratik bir hükümet biçimidir. Latin Amerika'daki Başkanlık Sistemi deneyimlerinin zaman zaman kişisel diktatörlüğe dönüşmesi veya askeri darbelerle kesintiye uğraması, elbette sadece bu ülkelerde uygulanan Başkanlık Sistemi'ne izafe edilemez. Bunun yanında, sözü geçen ülkelerde ekonomik azgelişmişlik, gelir farklarının büyüklüğü, demokratik siyasal kültürün zayıflığı ve siyasal mücadelenin aşırı ölçüde kutuplaşmış olması, demokrasinin sürdürülebilirliği üzerinde, muhtemelen hükümet sisteminden daha fazla etkili olmuştur. Bununla birlikte Başkanlık Sistemi'nin de, yasama-yürütme krizlerini çözebilecek mekanizmalardan yoksunluğu, başarısız bir başkanı görev süresi sırasında görevden uzaklaştırabilecek esneklikten mahrum olması, siyasal mücadelenin bir toplam-sıfır oyununa gelerek kızışması ve kutuplaşması gibi nedenlerle, bu sonuca katkıda bulunduğu inkâr edilemez.³

1 Başkanlık sistemlerinde kararnamelerle yönetim konusunda, bkz., Giovanni Sartori, *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği: Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine bir İnceleme* (çev., Ergun Özbudun, Yetkin Yay., Ankara 1997), s. 212-214; keza John M. Carey ve Matthew Sobery Shugart, eds., *Executive Decree Authority* (Cambridge, Cambridge University Press, 1998).

2 Guillermo O'Donnell, "Delegative Democracy", *Journal of Democracy*, (5 January 1994), s. 55-69.

3 Juan J. Linz, "Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference", Juan J. Linz ve Arturo Valenzuela, eds., *The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives*, vol. 1 (Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1994), s. 3-87. Linz'in tezlerinin kapsamlı bir analizi için, bkz., Serap Yazıcı, *Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002), s. 39-90.

Ampirik veriler, demokratik rejimin sürdürülebilirliği açısından, parlamenter rejimlerin, başkanlık sistemlerine oranla daha şanslı olduklarını göstermektedir. Alfred Stepan ve Cindy Skach'ın OECD üyesi olmayan ve 1973-1989 döneminde en az bir yıl demokratik rejim altında yaşamış bulunan 53 ülke üzerindeki araştırmasına göre, bunlar arasında parlamenter rejimle yönetilenlerin yüzde 61'i, 1973-1989 arasında en az on yıl sürekli olarak demokratik rejimi sürdürmüşlerdir; başkanlık sistemiyle yönetilenler arasında ise bu oran, sadece yüzde 20'dir. Benzer şekilde, aynı dönemde parlamenter rejimle yönetilen ülkelerin ancak yüzde 18'i bir askeri darbeye maruz kalmış olduğu halde, başkanlık sistemiyle yönetilenlerde bu oran yüzde 40'tır.⁴

Görülüyor ki, başkanlık sistemlerinin uzun vadeli siyasal istikrarı sağlamada daha avantajlı oldukları iddiası, verilerle kanıtlanmadığı gibi, parlamenter rejimlerin her zaman güçsüz ve istikrarsız hükümete yol açacağı görüşü de abartmalıdır. Özellikle iki-partili parlamenter rejimlerde hükümet, büyük otorite ve istikrara sahiptir. Hatta sağlam bir tek parti çoğunluğu tarafından desteklenen parlamenter bir başbakanın, başkanlık sistemindeki başkandan daha güçlü olduğu da gerçektir. Çünkü başbakan ve hükümeti, parlamentodaki parti çoğunluğuna dayanarak, yasama faaliyetlerini büyük ölçüde yönlendirme imkânına sahiptir. Gerçi iki-partili parlamenter rejimler oldukça azdır; ancak çok-parti sisteminin özellikle onun ılımlı türünün,⁵ mutlaka istikrarsız ve güçsüz hükümete yol açtığı söylenemez. İlimli, ya da "işleyen" çok-parti sistemi (*working multi-party system*), Almanya'da, İskandinav ve Benelux ülkelerinde, etkin ve istikrarlı bir yönetimle mükemmelen bağdaşmaktadır. Türkiye'de de, nispi temsil sisteminin varlığına rağmen, 1965-1971, 1983-1991 yıllarında ve halen tek parti çoğunluğuna dayanan bir hükümet mevcut olmuştur. Çok-parti sisteminin aşırı türünde hükümetleri istikrarsız ve uyumsuz kılan faktör, parti sisteminin aşırı derecede parçalanmış ve ideolojik bakımdan kutuplaşmış olmasıdır. Böyle bir parti sisteminde parlamenter rejimin de, başkanlık sisteminin de istikrarlı ve yönetebilir bir demokrasiyi sürdürebilmesine imkân yoktur.

Türkiye'de başkanlık sistemine geçilmesini savunanların zaman zaman başvurdukları bir argüman da, bu sistemin Türkiye'nin sosyal yapısına ve

Ampirik veriler, demokratik rejimin sürdürülebilirliği açısından, parlamenter rejimlerin, başkanlık sistemlerine oranla daha şanslı olduklarını göstermektedir.

4 Alfred Stepan ve Cindy Skach, "Presidentialism and Parliamentarism in Comparative Perspective", Linz ve Valenzuela, eds., *The Failure of Presidential Democracy*, s. 124-125.

5 İlimli ve aşırı çok-parti sistemleri hakkında bkz., Giovanni Sartori, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis* (Cambridge: Cambridge University Press, 1976), s. 131-145.

Özgür bir toplum için...

siyasal geleneklerine uygun olduğudur. Eğer bununla kastedilen, Türkiye'nin altı yüz yıllık monarşi mirası ve bir tür *de facto* başkanlık sistemi olarak kabul edilebilecek olan tek-parti deneyimi ise tam da bu sebepten dolayı başkanlık sisteminin reddedilmesi gerekir. Türk siyasal partilerinin çok büyük ölçüde kişisel liderliğe dayandığı ve bunun çoğu zaman hükümet düzeyine de yansıdığı düşünülürse, bu olumsuz eğilimleri büsbütün pekiştirecek bir siyasal yapılanmanın değil, tersine onları bir ölçüde de olsa sınırlandıracak bir yapılanmanın tercih edilmesi gerektiği açıktır. Üstelik Türkiye, sınırlı Osmanlı deneyimini bir yana bıraksak bile, çok-partili siyasal hayata geçtiğimiz 1946 yılından beri parlamenter rejimle yönetilmektedir; dolayısıyla bu yönde bir anayasal geleneğin oluşmuş olduğu söylenebilir. Bu geleneğin terk edilmesi için hiç bir zorlayıcı sebep yoktur. Çağdaş demokrasiler arasında parlamenter rejimi terk edip başkanlık sistemine

“
Çağdaş demokrasiler arasında parlamenter rejimi terk edip başkanlık sistemine geçen veya bunun tersini yapan bir ülkeye rastlanmamaktadır.

geçen veya bunun tersini yapan bir ülkeye rastlanmamaktadır. Fransa'da 1958 yılında, meclis hükümetini andıran bir parlamenter rejim modelinden yarı-başkanlık sistemine geçilmesi, iç savaş ihtimalini ortaya çıkaran derin bir anayasa krizinin sonucudur. Kaldı ki, Fransa, Beşinci Cumhuriyet Anayasası'yla bir başkanlık sistemine değil, parlamenter rejimin bazı önemli unsurlarını koruyan bir yarı-başkanlık sistemine geçmiştir. Olağan bir dönemde siyasal sistemde bu kadar radikal bir değişikliğe gidilmesi, sakinleri üzerinde azami ciddiyetle durulması gereken bir sorundur.

Başkanlık sistemi ve parlamenter rejimin demokrasinin sürdürülebilirliği ve kalitesi açısından avantajları ve dezavantajları, özellikle 1980'li yıllardan bu yana, siyaset bilimcileri arasında yoğun bir tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmanın başlamasında öncü rolü oynayan müteveffa Juan Linz, çeşitli eserlerinde başkanlık sisteminin tehlikelerine ve parlamentarizmin erdemlerine işaret etmektedir. Linz'in başkanlık sistemine yönelttiği başlıca eleştiriler şunlardır:

Çift Demokratik Meşruluk

Başkanlık sisteminde başkanın ve yasama organının ayrı seçimlerle halk tarafından seçilmesi, her ikisine de halkın iradesini temsil etme anlamında demokratik meşruluk kazandırmaktadır. Başkanla yasama organı çoğunluğunun ayrı partilere veya ayrı siyasal eğilimlere mensup olmaları durumunda bu meşruluk krizini çözebilecek bir demokratik mekanizma yoktur. ABD'de bu tarz krizlerin ortaya çıkmaması, Amerikan siyasal kültürünün ve özellikle siyasal partilerinin kendilerine özgü, âdeta benzersiz konumlarıyla açıklanabilir. Sosyal bölünme çizgilerinin daha derin, partilerin daha disiplinli ve ideolojik oldukları ülkelerde, bu krizlerin daha sık ortaya çıkacağı ve çözümlerinin çok daha zor olacağı açıktır.

Katılık

Başkanlık sisteminde başkanın sabit bir süre için seçilmesi ve bu süre içinde çok istisnâ haller dışında yasama organı tarafından görevine son verilememesi, bu sisteme parlamenter rejimde söz konusu olmayan bir katılık vermektedir. Başkanlık sisteminin savunucuları, bu katılığı rejimin avantajlarından biri olarak görmektedirler. Gerçekten, başkanın sabit bir süre için seçilmesi ve yürütme gücünün tek sahibi olması, parlamenter sistemlerde zaman zaman görülen istikrarsız ve kısa ömürlü koalisyon hükûmetlerine imkân vermez; diğer bir deyişle, yürütmede istikrarı sağlar. Buna karşılık katılık, başarısız, kamuoyunun, hatta kendi partisinin güvenini kaybetmiş bir başkanın değiştirilmesine imkân vermez. Oysa parlamenter rejimlerin bu tür krizlere ve değişen şartlara uyarlanma kabiliyeti çok daha yüksektir. Başbakanın düşürülmesi, yeni bir koalisyonun oluşturulması ve benzer yollardan kriz çok daha kolaylıkla çözülebilir. Bu çabalar sonuç vermezse, parlamentonun feshi ile seçimlere gidilmesi ve böylece yeni bir hükûmet çoğunluğunun oluşması mümkündür. Nihayet, yürütmenin istikrarını, genel anlamda siyasal istikrarla karıştırmamak gerekir. Başkanlık sistemi yürütmede istikrar sağlarsa da, başkanın siyasetinin yürütülebilmesi için zorunlu olan kanunların yasama organınca kabul edilmemesi, başkanın bütçesinin reddi, parlamenter sistemlerde görülebilecek olan hükûmet krizlerinden çok daha derin krizler yaratabilir. Bu krizler daha önceleri Latin Amerika'da sık sık görüldüğü gibi, silahlı kuvvetlerin "ara bulucu güç" (*poder moderador*) olarak müdahalesine yol açabilir.

Hesapverirlik

Başkanlık sistemini savunanların argümanlarından biri, bu sistemde seçmenlerin kime oy verdiklerini ve kazanması durumunda kimin kendilerini yöneteceğini bilerek oy vermeleridir. Oysa çok-partili bir parlamenter sistemde seçmenin, seçimlerden sonra nasıl bir koalisyon oluşacağını, başbakanın kim olacağını, oy verdiği partinin o koalisyonda yer alıp almayacağını önceden bilmesine imkân yoktur. Bu iddia, ancak aşırı ölçüde parçalanmış çok-parti sistemleri bakımından doğru kabul edilebilir. Hâkim-partili, iki-partili ve ılımlı çok-partili sistemlerde seçmenin konumu, başkanlık sistemindekinden pek farklı değildir. Üstelik birçok ılımlı çok-parti sisteminde, seçimlerden sonra hangi partilerin koalisyon kurabilecekleri az çok bellidir ve bazı durumlarda partiler bunu seçimlerden önce halka ilân ederler.

Başkanlık sisteminde adayların partilerinden çok, kişisel özelliklerinin öne çıktığı iddiası da ancak kısmen doğrudur. Başkanlık sistemi, başkanlık yarışmasının kişiselleşmesi yönünde bir eğilim yaratırsa da, başkan adaylarının pek çoğunun bir siyasal parti bağlantısı vardır. Üstelik içinde

yaşadığımız görsel medya çağında, parlamenter rejimlerde de parti liderlerinin kişilik özelliklerinin gitgide artan bir rol oynadığı inkâr edilemez.

Nihayet, başkanlık sistemi savunucularının, başkanlık sisteminde hesapverirliğin (*accountability*) daha açık olduğu yolundaki iddiaları da tartışmaya açıktır. Başkanlık sisteminde başkanın, yürütme yetkisinin tek sahibi olduğu, dolayısıyla gerçekleştirilen veya gerçekleştirilemeyen politikardan tek başına onun sorumlu olduğu elbette doğrudur. Ancak bu hesap verme, ancak başkanın görev süresinin bitiminde, yani yeni seçimlerde gerçekleşebilmektedir. Başkanın görev süresinin tek bir dönemle sınırlandırıldığı başkanlık sistemlerinde bunun hiçbir pratik anlamının olmayacağı açıktır. Kaldı ki, iki-partili ve ılımlı çok-partili parlamenter sistemlerde seçimler yoluyla halka dikey hesap verme mekanizması mükemmelen işlediği gibi, iki seçim arasında parlamentoya karşı yatay hesap verme mekanizması da her zaman harekete geçirilebilir.

Toplam-Sıfır Oyunu

Linz'e göre başkanlık seçimleri, kazananın her şeyi kazandığı (*winner-takes-all*) bir toplam-sıfır (*zero-sum*) oyunudur. Bu sistemde yürütme yetkisi tümüyle tek bir kişiye ait olduğuna göre, kazanan her şeyi elde etmiş olacak, muhalefet ise iktidarda hiçbir pay sahibi olamayacaktır. Buna karşılık parlamenter rejimlerde muhalefet partilerinin hükûmet koalisyonlarına katılarak iktidarı paylaşma şansları mevcuttur. Bu iddia, ancak yürütme organı bakımından doğru kabul edilebilir. Başkan, yürütme yetkisini tümüyle kazansa da, sistemin diğer temel unsuru olan yasama organının, başkana muhalif bir çoğunluğun kontrolünde olması elbette mümkündür. Bu durumda da kazananın her şeyi kazandığı bir sistemden söz edilemez. Muhalif yasama organı, başkanın kanun tekliflerini ve bütçesini reddetmek suretiyle, onu hareketsizliğe ve başarısızlığa mahkûm edebilir.

Siyasal Üslûp ve Kutuplaşma

Linz'e göre başkanlık seçimleri, ister tek-turlu ister iki-turlu olsun, genellikle iki belli başlı aday arasında cereyan eden "iki kutuplu" (*bipolar*) bir süreçtir ve bu durumun ciddî ölçüde bir kutuplaşmaya yol açması muhtemeldir. Küçük oy farklarının galibi belirleyeceği bu süreçte adaylar, belli oy gücüne sahip aşırı ya da sistem-karşıtı partilerin desteğini sağlamaya ihtiyaç duyabilirler. Bu da toplumdaki kutuplaşmayı derinleştirir. Ancak Linz'in kendisinin de belirttiği gibi bu tehlike, demokratik oyun kurallarının toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsendiği, sistem-karşıtı partilerin mevcut olmadığı, ya da marjinal konumda olduğu ülkeler bakımından söz konusu değildir. Nitekim ABD'de başkan adayları, daha çok, merkezdeki "yüzen oylar"ı hedefleyerek merkezci politikaları savunmaktadır. Dolayısıyla kutuplaşma tehlikesi, hükûmet sistemi modelinden

çok, siyasal sistemin genel niteliklerine ve siyasal kültüre bağlı görülmektedir. Nitekim son yılların Türkiye'si dahil, birçok parlamenter rejim de endişe verici ölçüde siyasal kutuplaşmaya sahne olmuştur.

Linz'e göre başkanlık sisteminin sonuçlarından biri de siyasete çatışmacı bir üslûbun hâkim olmasıdır: "Bir başkanla seçmen kütlesi arasındaki dolaysız ilişkinin belki en önemli sonuçları, başkanın tüm halkın tek seçilmiş temsilcisi olduğu hakkında besleyebileceği duygu ve bunun beraberinde gelen kendi taraftarlarını 'halk'ın tümüyle karıştırma tehlikesidir. Başkanın otoritesinde mevcut olan plebisitçi unsur, onun karşılaştığı engelleri ve muhalefeti çok can sıkıcı gibi gösterebilir. Başkan, bu düş kırıklığı içinde kendi politikalarını halk iradesinin yansıması, muhaliflerinkini ise dar çıkarların bencil planları olarak tanımlama eğilimine girebilir. ... Muhalefete karşı soğuk kayıtsızlık, saygısızlık, hatta açık husumet yönündeki bu kaygı verici eğilim hafife alınamaz."⁶ Kulaklarımıza çok tanıdık gelen bu ifadeler, söz konusu eğilimin başkanlık sistemlerine özgü olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak gene de, başkanlık sisteminin yapısının, bu yönde bir eğilimi teşvik edeceği söylenebilir.

Linz'e göre başkanlık sisteminin sonuçlarından biri de siyasete çatışmacı bir üslûbun hâkim olmasıdır.

Başkanlık sisteminin yapısının teşvik ettiği siyasal üslûp, Guillermo O'Donnell'in "delegasyoncu demokrasi" olarak adlandırdığı rejim tipiyle büyük benzerlikler göstermektedir. O'Donnell, büyük ölçüde Latin Amerikan başkanlık sistemlerinden esinlenerek yazdığı 1994 tarihli "Delegative Democracy" başlıklı klasikleşmiş makalesinde⁷, bu tür rejimlere egemen olan siyasal üslûp hakkında şunları söylemektedir: "Başkan, milletin tecessüm etmiş hali ve onun çıkarlarının başlıca koruyucusu ve tanımlayıcısı olarak kabul edilir... Bu görüşe göre başka kurumlar -meselâ mahkemeler ve yasama organı- can sıkıcı şeylerdir... Bu kurumlara hesapverirlik, kullanması için başkana vekâleten verilmiş sınırsız otoritenin önündeki engellerden ibaret gibi görülür... Delegasyoncu demokrasilerde adaylar, çıplak, kurumsallaşmamış iktidar ilişkileri dışında hemen hemen hiçbir sınırlamaya tâbi olmadan hüküm sürme şansı için yarışır. Seçimden sonra da, seçmenlerden/delegelerden, başkanın yaptıklarının pasif ama alkışlayıcı seyircileri olmaları beklenir... Temsilî demokrasinin ayırıcı özelliği olan yatay hesapverirlik, delegasyoncu demokrasilerde ya hiç yok, ya da son derece zayıftır. Üstelik yatay hesapverirliği etkili kılan kurumlar, delegasyoncu başkanlarca kendi 'misyon'larının önünde gereksiz ayak bağları gibi görüldüğünden, başkanlar, bu kurumların gelişmesini

6 Linz, "Başkanlık Sisteminin Tehlikeleri", Larry Diamond ve Marc F. Plattner, der., *Demokrasinin Küresel Yükselişi* (Ankara: Yetkin, 1995), s. 152-153.

7 O'Donnell, "Delegative Democracy", s. 55-69.

önlemek için büyük çabalar harcarlar.” Başkanlar, “vatanın kurtarıcıları” (*salvadores de la patria*) olarak görülürler. Delegasyoncu başkanlık rejimlerinin özellikleri arasında, siyasetin aşırı ölçüde kişiselleşmesi (*personalismo*) ve başkanların parlamentoları by-pass ederek ülkeyi başkanlık kararnameleri ile yürütme (*decretismo*) eğilimlerine de değinilebilir.

Gerçekten, çok özel ve kendisine özgü şartları olan ABD dışında, başkanlık sisteminin uzun süreli ve istikrarlı bir demokrasiye vücut verdiği örnekler bulmak zordur. ABD’yi takliden başkanlık sistemini kabul etmiş olan Latin Amerika ülkelerinin hemen hepsinde demokratik süreçler, ya askerî darbeler ya da Juan Peron, Alberto Fujimori, Hugo Chavez gibi liderlerin popülist otoriter yönetimleriyle kesintiye uğramıştır. Güney Amerika’nın dört önemli ülkesi (Brezilya, Arjantin, Şili ve Uruguay) yakın

geçmişte uzun süreli askerî diktatörlüklere sahne olmuştur. Uzunca bir dönem nispeten istikrarlı bir demokrasiyi sürdürmüş olan Venezuela, yakın geçmişte Hugo Chavez liderliğinde bir popülist otoriterizmle savrulmuştur.⁸ Latin Amerika’nın diğer bir önemli ülkesi olan Meksika, yüzyıla yakın bir hegemonyacı tek-parti (Devrimci Kurumlar Partisi, PRI) yönetiminden ancak yakın zamanlarda yarışmacı bir rejime geçebilmiştir. Demokrasinin üçüncü dalgasında özellikle değişen dış konjonktürün etkisiyle Latin Amerika’da askerî yönetimler dönemi kapanmış görünse de bu demokrasiler kırılğan ya da delegasyoncu niteliklerini korumaktadırlar.

Gerçekten, çok özel ve kendisine özgü şartları olan ABD dışında, başkanlık sisteminin uzun süreli ve istikrarlı bir demokrasiye vücut verdiği örnekler bulmak zordur.

Politika Yapımındaki Sorunlar

Türkiye’de başkanlık sistemini savunanların sık sık başvurdukları bir argüman, parlamenter sistemin hızlı ve tutarlı politikalar izlenmesinde sorunlar yarattığıdır. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan, yakın zamanlardaki bir demecinde bunu açıkça ifade etmiştir: “Şu anda inanın patinaj yapıyoruz... Son 3 senedir ekonomik olarak bir patinaj içerisindeyiz... Bizim önümüzde bir engel olmadan, süratle, hızla gitmemiz lâzım. Eğer sistem rahat çalışırsa, inanıyorum ki 2023 hedefimizi yakalama konusunda daha farklı yol alırız... (B)iz bu seçime kadar kişi başı millî geliri 15 bin dolara çıkarmayı hedeflemiştik. Bunu yakalayamadık. Çünkü, sistemde sıkıntı var. Sistem ciddi manada engelliyor.”⁹

8 Jan-Werner Mueller, Venezüela’da Chavez, Macaristan’da Orban ve Türkiye’de Erdoğan yönetimlerini, otoriter eğilimli popülist rejimlerin örnekleri olarak göstermektedir: “Erdoğan and the Paradox of Populism”, *Project Syndicate*, August 11, 2014.

9 Vahap Munyar’a verilen demeç: “3 Yıldır Ekonomide Patinaj Yapıyoruz”, *Hürriyet*, 19 Nisan 2015.

Oysa O'Donnell'in belirttiği gibi, delegasyoncu başkanlık demokrasilerinde politikaların oluşturulması ve uygulanması bakımından çok daha ciddi sorunlar vardır. Kurumsallaşmış demokrasilerde kararlar daha yavaş alınır da, bunların oluşturulmasındaki kurumsal mekanizmalar ve tartışma süresi, hata ihtimalini azaltır ve bir kez kararlar alındıktan sonra onların uygulanmasını kolaylaştırır. Oysa delegasyoncu demokrasilerde kararlar, başkan ve yakın çevresi tarafından, geniş bir tartışma ve istişare sürecine sunulmaksızın alınır. Yazarın örnek gösterdiği: Arjantin, Brezilya ve Peru'daki istikrarlaştırma "paketler"i, "felaketli" sonuçlar doğurmuştur. Olumsuz sonuçlar karşısında bunlarda sık sık değişikliklere gidilmiştir. Paketlerin başarısızlığı, başkanın popülaritesinde ciddi bir erimeye yol açmıştır: "Bunun sonucu, umutsuzluk şartları altında politika yapımıdır: Büyük popülariteden genel aşağılanmaya savruluş, hızlı olduğu kadar dramatik de olabilir. Sonuç, hükûmetin mutlak iktidarıyla iktidarsızlığının garip bir karışımıdır."¹⁰

Türkiye'de Başkanlık Sistemi Tartışmaları

Türkiye'de başkanlık veya yarı-başkanlık sistemi önerileri, zaman zaman siyasal gündemimize girmiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda, merhum Turgut Özal ve Süleyman Demirel cumhurbaşkanlıkları döneminde bu önerileri dile getirilmişlerse de, konu kamuoyunda ciddi bir destek bulamadan kısa zamanda gündemden düşmüştür. Günümüzde ise, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve iktidar partisi AKP'nin "Türk tipi" bir başkanlık sistemini ısrarla savundukları ve bu sorunun, 7 Haziran 2015 milletvekili seçimi kampanyasının temel temalarından biri olacağı görülmektedir.

1982 Anayasasının kurduğu hükûmet sistemi, anayasanın yapılışındaki özel şartların sonucu olarak, parlamenter rejim modelinden önemli ölçüde sapmış ve cumhurbaşkanına bir parlamenter devlet başkanının sembolik yetkilerinin ötesine geçen hayli önemli anayasal yetkiler tanımıştır. 2007 anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanının halkça seçilmesi sisteminin kabulü, bu melez sistemi yarı-başkanlık sistemine bir adım daha yaklaştırmıştır. Ancak, bu değişiklikten sonra dahi sistemin, özünde parlamenter sisteme daha yakın olduğu söylenebilir. Nitekim parlamenter rejimin temel kuralları olan, hükûmetin parlamentoya karşı siyasal sorumluluğu, karşı-imza kuralı, Cumhurbaşkanının aynı zamanda yetkisizliği anlamına gelen sorumsuzluğu ilkeleri, Anayasada açıkça yer almıştır. Anayasanın 104'üncü maddesiyle cumhurbaşkanına tanınan yetkiler uzun bir liste oluşturmakla beraber, bunlar siyaset oluşturucu yetkiler değil, ya temsili-sembolik, ya da engelleyici-veto edici yetkililerdir. Hükûmetin genel siyasetinin yürütülmesi başbakan ve bakanlar

¹⁰ O'Donnell, "Delegative Democracy", alıntı, s. 66.

kurulunun yetki ve sorumluluğundadır (Ay, m.112). Bugünkü hükümet sistemimize Fransız literatüründe kullanılan bir deyimle, “zayıflatılmış parlamentarizm” (*parlementarisme attenué*) adı verilebilir.¹¹

AKP, 2007 seçim beyannamesinde klasik parlamenter rejim ilkelerine uygun bir yeni anayasa yapılmasını savunmuş ve bu yönde bir taslak hazırlatmış olduğu halde, 2013 yılında Anayasa Uzlaşma Komisyonu’na bunun tamamen zıddı bir başkanlık sistemi önerisi sunmuş ve o zamandan beri parti sözcüleri ve gerek başbakanlığı gerek cumhurbaşkanlığı dönemlerinde Sayın Erdoğan, bu sistemi ısrarla savunmuşlardır. Başkanlık sistemi önerisi, AKP’nin 2015 seçim beyannamesinde oldukça genel ifadelerle ve ayrıntılara girilmeksizin yer almıştır. Dolayısıyla bu görüşün tahlilinde, partinin Anayasa Uzlaşma Komisyonu’na sunduğu öneriler esas alınacaktır.

AKP önerisindeki başkanlık sisteminin, ABD’deki demokratik başkanlık sistemiyle hiçbir benzerliği yoktur. Zaten AKP sözcüleri, başlangıçtan beri bu sistemi “Türk usulü başkanlık” ya da “kendimize özgü başkanlık” sistemi olarak takdim etmişlerdir. Bunu Cumhurbaşkanı Erdoğan da açıkça ifade etmiştir: “İlla ki ABD’deki sistemi almaya mecbur değiliz. Arı maharetiyle her çiçekten alırız, kendi sistemimizi kurarız, ortaya koyarız. Demir tavında dövülür. Türkiye için başkanlık sisteminin tam zamanıdır... Bunun adı başkanlık sistemidir, liderlik sistemidir. Esasen kadim geleneğimizdeki yönetim sistemi de budur.”¹²

AKP önerisindeki başkanlık sisteminin, ABD’deki demokratik başkanlık sistemiyle hiçbir benzerliği yoktur

Türk usulü başkanlık sisteminin klasik başkanlık sisteminden ayrıldığı en temel nokta, başkanın ve TBMM’nin karşılıklı olarak birbirlerinin görevlerine son verebilmeleridir. AKP önerisine göre (m. 28), “Türkiye Büyük Millet Meclisi veya Başkan tek başına her iki organın seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verebilir. Başkanın ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde Başkan bir defa daha aday olabilir.” Bunun dışında da, ABD’deki *impeachment* usulüne benzer şekilde, cezaî sorumluluğu gerektiren hallerde başkanın görevine son verilmesi mümkün olmaktadır. Ancak bu, oldukça sıkı şartlara bağlanmıştır. Başkan hakkında suç işlediği iddiasıyla meclis soruşturması açılması, ancak TBMM üye tamsayısının en az üçte ikisinin vereceği önerge ile istenebilmekte, Yüce Divana sevk kararı da ancak üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğu ile alınabilmektedir (AKP Önerisi, m.24).¹³

11 Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2014), s. 357-70.

12 “Paket Öyle de Böyle de Çıkacak”, *Hürriyet*, 21 Şubat 2015.

13 Taylan Barın, *Türkiye’nin Yeni Anayasa Arayışı: 2011-2013 TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu Tecrübesi* (İstanbul: XII Levha, 2014), s. 341, 367.

Bilindiği gibi başkanlık sisteminin temel prensibi sert kuvvetler ayrılığı, yani sabit görev süresi için seçilen başkan ve yasama organının, bu süre içinde birbirlerinin hukukî varlığına son verememeleridir. AKP'nin karşılıklı seçim yenileyebilme önerisi, bu prensipten çok temel bir sapmadır. Böyle bir mekanizmanın, başkanla meclis çoğunluğu arasındaki kilitlenmeleri çözme amacına yönelik olduğu düşünülebilirse de, yenilenen seçimlerin farklı bir tablo yaratmaması ihtimali her zaman için mevcuttur. Üstelik böyle bir sistem, başkanlık rejiminin en önemli avantajlarından biri olan, yürütmeye istikrar unsurunu da tehlikeye atmaktadır.

AKP önerisinin Amerikan başkanlık sisteminden ayrıldığı başka bir önemli nokta da, başkana bazı durumlarda parlamentoyu *by-pass* ederek ülkeyi başkanlık kararnameleri ile yönetme imkânı vermesidir. Öneriye göre (m. 23) “Başkan, genel siyasetin yürütülmesinde ihtiyaç duyduğu konularda Başkanlık kararnamesi çıkarabilir. Bir konuda Başkanlık kararnamesi çıkarılması için kanunlarda o konuyu düzenleyen uygulanabilir açık hükümlerin bulunmaması şarttır. Kişi hak ve hürriyetleri ile siyasi hak ve hürriyetler kararname ile düzenlenemez. Kararnameler ile kanunlarda aynı konuda farklı hüküm bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır.”¹⁴ Bu öneride başkanlık kararnamesi çıkarılabilmesi bazı şartlara bağlanmış görünmekle birlikte, bir konuda kanunlarda açık ve uygulanabilir hükümlerin bulunup bulunmadığı büyük ölçüde yoruma ve tartışmaya açık bir husustur. Her halükarda başkana böyle bir yetkinin verilmesi, başkanlık sisteminin özünü oluşturan sert kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırıdır.

Nihayet, ABD tipi demokratik bir başkanlık sisteminde en önemli denge ve denetim mekanizmalarından birini oluşturan yargı bağımsızlığı ve yargısal denetim, AKP önerisinde sağlam güvencelere bağlanmış değildir. Nitekim öneriye göre, Anayasa Mahkemesinin 17 üyesinden dokuzunu TBMM, sekizini de başkan seçecektir. Meclisin seçeceği üyeler bakımından üye tamsayısının salt çoğunluğu yeterlidir. Benzer şekilde, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun 22 üyesinden yedisi TBMM, yedisi başkan tarafından, ancak altısı alt derece hâkim ve savcılar tarafından seçilecektir.¹⁵ Böyle bir seçim yönteminin tamamen iktidara bağımlı bir yargı organı yaratacağında kuşku yoktur. Zaten AKP sözcülerinin şu anda mevcut olan sınırlı yargı denetimine ilişkin şikâyetleri ve bu denetimi iktidarın “patinaj” yapmasının başlıca sorumlusu olarak görmeleri, amacın bu olduğu konusunda şüpheye yer bırakmamaktadır. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan, bir demecinde yargı engelinden şu sözlerle şikâyet etmiştir: “Adamcağız yatırım yapmak istiyor, yargı önünü kesiyor.

14 A.g.e., s. 332-33, 340.

15 A.g.e., s. 459-60, 511.

Özgür bir toplum için...

Yatırımlar da öyle ufak tefek değil, 200, 250, 500 milyon dolarlardan söz ediliyor. Burada önlerine engel çıkmamış olsa adamlar vurup geçer. 1 milyar dolarlık bir yatırımın söz konusu olacağı Galataport için ihale 2 yıl önce yapıldı. Hâlâ iş başlayamadı. Çünkü itirazdan 2 yıl sonra Danıştay yürütmeyi durdurma kararı verdi. Buna benzer birçok olay var.” Aynı konuşmasında Erdoğan, ABD tipi başkanlık sisteminde çok önemli bir denge ve denetim unsuru olan iki-meclis sistemine de karşı olduğunu ifade etmiştir: “ancak ben, iki kamaralı sisteme de karşıyım. Çünkü iki kamaralı sistem, adeta kilitlenme üzerine inşa edilmiştir. Burada da tek kamaralı sistemin çok daha ideal olduğuna inanıyorum.”¹⁶

Görülüyor ki, AKP’nin önerisi, demokratik bir başkanlık sisteminde var olması zorunlu denge ve denetim mekanizmalarından tümüyle yoksundur. Başkanla parlamento çoğunluğunun aynı partiden olması durumunda parlamentonun etkili bir denetim gerçekleştiremeyeceği açıktır. İki

organın ayrı partilerin veya partiler koalisyonunun kontrolünde olması durumunda ise kilitlenmeler ve krizler kaçınılmaz olacaktır. AKP’nin tasavvurundaki tek denetim mekanizması, seçimler yoluyla halka karşı gerçekleşen “dikey hesapverirlik”tir. Oysa sadece dikey hesapverirliğin bir rejimi demokratik kılmakta yeterli olmadığında, böyle bir rejimin en iyi ihtimalle “eksik” (*defective*) bir çoğunlukçu (*majoritarian*) demokrasi, daha büyük ihtimalle de bir “yarışmacı otoriter rejim” (*competitive authoritarianism*) olacağına kuşku yoktur.¹⁷

Görülüyor ki, AKP’nin önerisi, demokratik bir başkanlık sisteminde var olması zorunlu denge ve denetim mekanizmalarından tümüyle yoksundur.

¹⁶ Vahap Munyar’a verilen demeç, *Hürriyet*, 19 Nisan 2015.

¹⁷ Yarışmacı otoriter rejimler hakkında, bkz. Steven Levitsky ve Lucan A. Way , *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010).

Liberal Perspektif Analiz

Sayı: 1 ▪ Mayıs 2015 Sayı: 1

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE

Ergun Özbudun

📍 Turgut Reis Caddesi.No:15/4
Mebusevleri, Çankaya / ANKARA

✉ info@ozgurlukarastirmalari.com

🌐 www.ozgurlukarastirmalari.com

☎ (312) 213 24 00

f ozgurlukarastirmalari

🐦 ozgurlukar

Özgür
bir
toplum
için...